

da se pojave kao sekundaran rezultat ispitivanja — autor je došao i do nekih jednostranih zaključaka. Osjećam se i sama krivom što sam, pomažući autoru obavještenjima o hrvatsko-srpskoj građi, pridonijela njegovu nepotpunom informiranju, na primjer o tipovima pripovijedača o predodređenom braku (Aa Th 930 i 930 A), jer sam ga prvenstveno upozorila na one naše varijante u kojima sudbinu djeteta određuju sudenice, a tek izuzetno i na neke s drukčijim načinima određivanja sudbine (što je, međutim, proizašlo iz postavljenih mi pitanja koja su se odnosila prije svega na sudenice). Na taj se način stvorio pogrešan zaključak, koji je u knjizi veoma naglašen, kao da u hrvatskosrpskim pripovijetkama s tim sižeom sudbinu djeteta gotovo bez izuzetka određuju sudenice. Evo, bar naknadno, i nekoliko slučajno prikupljenih primjera pripovijedača s istim sižeom u kojima nema sudenica:

U Zborniku za narodni život i običaje XXXII₂, 1940. navodi M. Papratović na str. 98—100 niz varijanata od kojih neke govore o sudenicama, a u ostalima se ili o dosuđivanju sudbine izričito ne govori ili je određuju Sud božji (kao personifikacija), Bog i sv. Petar, vila, Uris i Upis, san, anđeli i dr.

Navodim još neke primjere: Čajkanović (1927), str. 489: sudbinu određuju »pre-delitelji božji«; ibid., br. 196: »dvoje« što se »kolje po pantama«; Kukić, str. 99—103: dva urisa; Valjavec, str. 157—162: grof određuje sam; Dvorović, str. 136—138: također bez sudenica; Danica ilirska, 21/1867, br. 18—22: dvije ptice itd.

Promatrane tako u cjelini svoje raznolikosti postaju sve te pojave u pripovijetkama složenije, teže objašnjive, ali i mnogo interesantnije po svome bogatstvu variranja i unutarnjim motorima koji ih pokreću.

Spominjem uzgred da Vuku Karadžiću sudenice nisu bile poznate, on u svome Rječniku upotrebljuje tu riječ u jednome drugom značenju, dok u predaji koju donosi uz riječ »Sudenje« govori samo o »gataru ili proroku« (Brednich je tu omaškom našao »sojenice«, v. str. 92).

Knjiga Brednichova potiče diskusiju o nekim problemima: na primjer o opravdanosti uzajamnog suprotstavljanja praznovjernih i religioznih predodžbi u predajama o sudenicama u primjerima gdje se te obje pojave na svoj način harmonično povezuju; o nedovoljnom osvrtanju na historijski razvoj i izmjene u tim tradicijama (npr. kada autor na str. 144—145, govoreći o jednome slavenskom primjeru s početka našeg stoljeća, smatra da je sama sumnja u proročanstvo sudenica južnim Slavenima tuđa — ne vodeći računa o vremenu i o sredini; ili kada kao potvrdu današnjih rumunjskih vjerovanja navodi primjer iz godine 1866, ne obazirući se na promjene koje tu nastaju; v. str. 170 i 168.).

Autor na kraju knjige s pravom napominje da će tek druge naučne discipline riješiti pitanje o onim unutarnjim silama čovjekovim koje su dovele do personificiranja ideje o sudbini; pa ipak žalimo što već ova knjiga nije bar nešto više i o tim pitanjima rekla, ako ne o porijeklu samih predodžbi, a ono bar o načinima njihovih očitovanja i oblikovanja kroz one brojne izvanredne primjere donesene u knjizi, koji toliko govore o čovjeku i onoj njegovoj bespomoćnoj tjeskobi pred nepoznatim silama što progovara kroz te priče stoljećima, često i sa asocijacijama bliskim i tjeskobi današnjih ljudi.

Zbog skućena prostora izostavljamo pojedinačne faktografske ispravke (pogrešno navedena neka naša imena; omaške u određivanju nacionalne pripadnosti pojedinih slovenskih, hrvatskosrpskih, makedonskih i bugarskih varijanata; neke bibliografske navode; mjestimične preuranjene tvrdnje o nepostojanju nekih motiva koji se, međutim, ipak mogu naći). Sve su to omaške kakve se, vjerojatno neizbježno, susreću u komparativnim studijama čak i najuglednijih istraživača, pa ne smijemo autoru zbog njih suviše strogo zamjeriti. Šteta je samo što prostor ne dopušta njihovo ispravljanje na ovome mjestu.

Brednichova knjiga, sa svojim širokim zahvatom dragocjene komparativne građe koji svjedoči o autorovoj istinskoj erudiciji, te sa svojim znanstveno umješnim načinom izlaganja s jedne strane, a s druge strane ipak još nedovoljna za potpuno i definitivno svladavanje jedne takve teške i značajne teme kakva je ovom knjigom postavljena, ostat će, i po onome što je riješila i po onome što nije uspjela riješiti, nezaobilazan priručnik za sve one koji se ubuduće budu zanimati za srodna pitanja.

Maja Bošković-Stulli

JEFET SCHWILI ERZÄHLT. Hundertneunundsechzig jemenitische Volkserzählungen aufgezeichnet in Israel 1957—1960. Herausgegeben von DOV NOY. Supplement — Serie zu Fabula, Reihe A, Band 4. Walter de Gruyter, Berlin 1963.

Ova opsežna knjiga od 376 velikih osminskih stranica obuhvaća 196 narodnih pripovijedača što ih je prije nekoliko godina kazivao pripovjedač Jefet Švili, ušljenik u Izrael iz Jemena, a manjim dijelom i članovi njegove uže obitelji. Sve je pripovijetke zabilježila Heda Jason, koja je i pronašla toga zanimljivog i darovitog pripovjedača (za čitaoca ovoga godišnjaka bit će od interesa da je H. Jason naša zemljakinja, danas nastanjena u Izraelu).

Uz tekstove pripovijedača, knjiga obuhvaća i opsežniji uvod koji veoma slikovito predodžuje Jefetovu ličnost i način pripovijedanja, njegov burni životopis i prilike u rodnom selu u Jemenu, obiteljske prilike, Jefetovo shvaćanje svijeta i života. Pripovijetke su popraćene podacima o međunarodnoj klasifikaciji tekstova, rezimima onih priča koje nisu uvrštene u knjigu, usporednim tabelama tipova i motiva, tumačem nepoznatih riječi.

Najznačajniji su, dakako, sami tekstovi. Evropskom čitaocu a pogotovo čitaocu iz Jugoslavije, gdje orijentalna obilježja folklornih tradicija zauzimaju svoje vidno mjesto, ove su pripovijetke posebno zanimljive kao objekt uspoređivanja. Nema sumnje, pripovijetke ovoga jemenskog pripovjedača znatno se razlikuju od evropskih (pa i onih naših koje sadrže istočne elemente) — načinom izlaganja, uvodnim motivacijama, povezivanjem motiva i epizoda, mnoštvom čvrsto usvojenih pojedinosti iz jedne posve drukčije životne sredine, djelomice sižeima i motivima koji u nas nisu poznati, a osobito svojim trezveno realističnim i racionalnim interpretiranjem čak i najčudesnijih sadržaja, kao i prevladavanjem novelističkih tema. S druge strane, veći dio osnovnih motivskih kompleksa (makar i drukčije među sobom povezanih) naći ćemo ipak i među evropskim pripovijetkama; ima među Jefetovim pripovijetkama podosta i onih tipično evropskih sižea koji se na Istoku, u Aziji, odista ne bi bili očekivali. Uzi sve razlike i neobičnosti, Jefetove su priče ipak mnogim svojim nitima vezane i uz svijet evropskih pripovijedača.

Pripovijetke Jefeta Švilija osebujne su i posebno zanimljive ne toliko ili bar ne samo time što potječu iz arapskog Jemena i donose repertoar pripovijedanja te zemlje nego i time što su se prenosile u židovskoj jemenskoj sredini, pa stalno u zbirci susrećemo prepletanje arapskih i židovskih pojedinosti: ili je arapska priča donekle prilagođena židovskom ambijentu, ili je porijeklom židovska priča poprimila detalje iz okolnoga arapskoga svijeta, ili je došlo do kakva sličnog prepletanja. Napokon, Jefet Švili preselio je u Izrael, i ta je urbana, znatno naprednija sredina udarila svoj dalji veoma značajan pečat njegovu pripovijedanju — u oblikovanju, shvaćanjima, životnim detaljima, možda i preuzimanju nekih novih priča, a osobito u jeziku: Švili je svoje priče, naime, kazivao hebrejskim jezikom, koji nije bio njegov razgovorni jezik u ono vrijeme kada je te pripovijetke slušao i prenosio drugima (a ta promjena jezika očito je štetila ljepoti i svježini izražavanja — što se ponegdje naslućuje i iz njemačkog prijevoda).

Pri čitanju ove knjige postojano se nameće pitanje na koje bi čitalac želio dobiti odgovor, želio bi saznati nešto oćenitije o narodnim pripovijetkama u Jemenu, o prepletanju i prelamanju onih različitih tradicija koje se u ovoj knjizi tako evidentno očituju ali im nedostaju objašnjenje i komentar. No ako toga u ovoj knjizi i nema, što je šteta, nije time ipak ništa teže propušteno, jer je sva građa u knjizi pouzdano i svestrano donesena, pa će nužna objašnjenja biti dobrodošla i kasnije, u drugim studijama.

Razvrstavanje pripovijedača na kraju knjige, pretežno prema Aarne-Thompsonovim tipovima, nije u svemu najsretnije. Suviše je forsirano unošenje pripovijedača u te kalupe koji im samo djelomice odgovaraju. Aarne-Thompsonovi brojevi navode se i na osnovu sitnijih, za priču nebitnih epizoda i pojedinih motiva, pa se uz neke tekstove redaju cijele kolone brojki, koje ne olakšavaju spoznavanje tipoloških značajki ovih pripovijedača. Veća suzdržljivost u navođenju zajedničkih tipskih osnova, ograničena na slučajeve gdje one odgovaraju osnovnim sižeima, pridonijela bi mnogo više utvrđivanju činjenice u koliko mjeri ove pripovijetke odgovaraju a u koliko odstupaju od norme evropskih pripovijetki (slučajeve udaljenijih i manje bitnih sličnosti s evropskim tipovima bilo bi bolje navoditi opisno ili bar odvojeno). Podaci

o tipovima pripovijedaka, pored iznesenih zamjerki, svojom glavnom ipak pomažu lakšem uspoređivanju ovih jemenskožidovskih pripovijedaka s evropskima.

U cjelini je knjiga dragocjen prilog upoznavanju jedne pripovjedački bogate i osebuje a nama do sada nepoznate sredine gdje cvjetaju narodne priče.

Maja Bošković-Stulli

JULIAN KRZYŻANOWSKI, POLSKA BAJKA LUDOWA W UKŁADZIE SYSTEMATYCZNYM. Tom I—II, Ossolineum, Wrocław —Warszawa—Kraków 1962. i 1963.

U ovom veoma značajnom djelu (kojega se prvi tom pojavio sada u drugome proširenom izdanju), želeći da čitaocima na nj svakako upozorimo, a bez mogućnosti da to djelo ovom zgodom temeljitije analitički prikazemo, donosimo bar najvažnije informativne podatke.

Autor knjige J. Krzyżanowski, istaknuti poznavalac poljske narodne književnosti i poljske literature, osobito srednjovjekovne, dao je u ovim dvjema knjigama iscrpan i temeljit pregled tipova poljskih narodnih pripovijedaka i predaja. Ovu knjigu posebno odlikuje bogata i značajna dokumentacija o sižeima zajedničkim s narodnim pripovijetkama u djelima starije poljske književnosti, što se iscrpno prikazuje u navodima uz pojedine pripovijetke. Značajna je vrijednost djela i u tome što se primjeri tipova navode prema svojoj specifičnoj strukturalnoj shemi, uz kraće informacije o razlikama među varijantama, tako da čitalac može steći stanovit predodžbu o karakteristikama poljskih pripovijedaka, a ne samo o gustoći i raširenosti pojedinih tipova.

Pripovijetke su razvrstane prema sistemu Aarne-Thompsona, ali uz znatnija odstupanja: ona se dijelom izražavaju u modifikacijama strukturalne sheme pripovijetke, a dijelom u uvođenju novih tipova. Najznačajnije je odstupanje u tome što je autor u svoj katalog uveo i narodne predaje, kao nastavak kataloga pripovijedaka (brojevi 2441 do 8256).

Djelo obuhvaća, osim svoje osnovne građe, i uvodnu studiju, bogatu bibliografiju (koja sama sadrži 20 stranica tiskanih petioma), engleski rezime, indeks važnijih motiva, usporednu tabelu tipova koji se uzajamno ukrštavaju, indeks imena i lokaliteta.

Nešto, međutim, nedostaje. Rečeno je već da se ovaj katalog u svome razvrstavanju tipova odnosi prilično slobodno prema Aarne-Thompsonovom; mjestimice se, štaviše, istim brojem označuju sadržaji nepodudarni u oba djela (razlike su osobito primjetne pri usporedbi s najnovijim izdanjem Aarne-Thompsonova indeksa iz god. 1961). Bilo bi stoga prijeko potrebno izraditi iscrpan poredbeni pregled koji bi upozoravao na sve razlike i dopune — otprilike sličan onima što ih je pok. W. Anderson bio izradio za kataloge turskih i toskanskih pripovijedaka Erberharda Boratava i G. D' Aronca. U tom bi slučaju onim istraživačima koji ne mogu čitati poljski (ili im je čitanje otežano — kao, npr., i piscu ovog prikaza) bila znatno olakšana mogućnost upotrebe ovoga značajnog priručnika.

M. Bošković-Stulli

YOLANDO PINO SAAVEDRA, CUENTOS FOLKLORICOS DE CHILE. Instituto de investigaciones folklóricas 'Ramon A. Laval', I—III. Santiago de Chile 1960, 1961. i 1963.

O ovom kapitalnom djelu za upoznavanje čileanskih narodnih pripovijedaka dajemo ovom zgodom samo kratak sumaran osvrt.

Autor knjige donosi u ovome svom trotomnom djelu od oko 1200 strana ukupno 270 narodnih pripovijedaka što ih je sam prikupio u različitim čileanskim pokrajinama (počeo ih je bilježiti godine 1948).

Pripovijetke su razvrstane prema Aarne-Thompsonovoj klasifikaciji: prvi tom obuhvaća bajke (Aa Th 300—621), drugi tom također bajke te legendarne i novelističke pripovijetke (Aa Th 314A, 516, 650—715, 756—804 i 850—950), a treći tom sadrži šaljive priče i brojalice (Aa Th 1000—1940, 2010 i dr.) te priče o životinjama (Aa Th 4—275). Tekstovi su popraćeni podacima o kazivaču i vrlo iscrpnim komparativnim

napomenama u kojima se navode adekvatni brojevi iz glavnih poznatih kataloga narodnih pripovijedaka kao i varijante iz važnijih zbirki drugih naroda; najpomnije se, dakako, prikazuju analogni primjeri iz zbirki pripovijedaka na španjolskom jeziku, posebno čileanskih i ostalih s američkoga kontinenta. Navodi iz napomena upotpunjuju se dragocjenim informacijama sadržanim u uvodu, gdje se, uz ostalo, donosi i pregled dosadašnjih proučavanja i objavljivanja čileanskih i ostalih narodnih pripovijedaka španjolskoga jezičnog područja.

Istraživanju narodnih pripovijedaka otvoren je ovim djelom pristup u jednu sve do danas veoma bogatu a do sada slabo poznatu zonu njihova postojanja, utoliko zanimljiviju što je ona podjednako značajna za studij povijesti i uzajamnih veza pripovijedaka dvaju kontinenata — američkog i evropskog.

O tome kakve su te pripovijetke, kakve specifičnosti i kakva iznenađenja one sadrže, moći će se donijeti sud kasnije, na osnovu njihova pomnijeg proučavanja.

M. Bošković-Stulli

NARODNE DRAME, POSLOVICE I ZAGONETKE. Priredio NIKOLA BONIFACIĆ ROŽIN. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 27. Matica hrvatska — Zora, Zagreb 1963.

Ova je knjiga složena iz dva samostalna dijela: 1. Narodne drame, 2. Narodne poslovice i izreke (s ovim odjeljcima: poslovice i izreke; zagonetke; brojalice; rugalice, nabrajalice, molitvice, zaklinjanja). Oba osnovna dijela knjige popraćena su svojim posebnim predgovorima, bibliografijama i napomenama uz tekstove, dok je rječnik nepoznatih izraza zajednički za cijelu knjigu (autorji su mu N. Bonifačić Rožin i Bratoljub Klaić).

Nabrojani odjeljci drugog dijela knjige svjedoče već samim svojim nazivima o širokom zahvaćanju tih inače veoma zanemarenih tzv. malih vrsta narodne književnosti; i zaista ćemo tu naći na okupu podosta dragocjenih i do sada slabo poznatih tekstova. Njihov izbor, razvrstavanje, tumačenje itd. zaslužuju opširniji kritički osvrt, no ovaj naš današnji prikaz zadovoljit će se samo upozorenjem na sadržaj toga dijela knjige, kako bi se prvenstveno mogao pozabaviti njezinim prvim i nedvojbeno ipak važnijim dijelom — narodnom dramom.

U zaključnoj napomeni govoreći o narodnoj dramati, autor tačno navodi da je »ovaj rad svojim većim dijelom formalno i sadržajno prvi ove vrste kod nas«, pa će se postavljeni problemi tek s vremenom definitivno utvrditi, a dobivene sugestije bit će »dokaz da je oživio interes za ovaj vrlo zanimljivi, ali tek djelomično ispitani sektor narodne umjetnosti«.

Ovaj osvrt kretat će se tragom te zaključne napomene — shvaćajući Bonifačićevu knjigu kao pionirski pothvat, koji je u tome svome svojstvu nezamjenljivo dragocjen i izvor za upoznavanje jednoga u nas do sada jedva zapaženog područja narodnog stvaralaštva, a s druge strane opterećen je i nedostacima koji obično prate sve prve pokušaje.

Sistematski interes za narodnu dramu traje kod nas u Jugoslaviji tek desetak godina. Uz slovenskog istraživača N. Kureta, jedan je od rijetkih koji se njome bave upravo autor ove knjige koju prikazujemo. Već prije nje napisao je nekoliko kraćih radova o istoj problematici (veći dio tih priloga spomenut je u uvodnoj bibliografiji, kojima bi svakako trebalo dodati i »Građu o narodnoj dramati«, objavljenu u prvoj knjizi »Narodne umjetnosti«).

Pojam narodne drame shvatio je autor veoma široko, pa je u svoju knjigu uvrstio tekstove dječjih igara, fragmente narodnih običaja (osobito pokladnih i svadbenih) koji sadrže scenske elemente, kratke šaljive scene koje se izvode u različitim zgodama narodnog života, pučku religioznu dramu, dramski razradene viteške igre s plesom, pučko kazalište lutaka i sjena itd.

Obilje i raznolikost te obuhvaćene građe djeluju istinski sugestivno. U knjizi prevladavaju, i brojnošću i zanimljivošću, one kratke dramske scene — ponekad kao čvrst sastavni dio ceremonijala narodnih običaja a ponekad već manje ili više osamostaljene (npr. kao tzv. komedije na svadbi ili igre na sijelu) — gdje se paro-